

Vrije Universiteit Brussel

Interface Demography Working Paper 2007-1

De recente evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest: update 2006

Jan Van Bavel & Vicky Bastiaenssen

Vragen en opmerkingen bij dit rapport zijn welkom bij:

Jan.VanBavel@vub.ac.be

(Juni 2007)

Inhoudstafel

1. Leeftijdsspecifieke en totale vruchtbaarheid: definitie en interpretatie.....	3
2. Evolutie van het totale vruchtbaarheidscijfer	4
3. De timing van geboorten	6
3.1 Uitstel van ouderschap (1974-2004)	6
3.2 Einde van het uitstel?.....	8
4. Vruchtbaarheidscijfers naar nationaliteit	11
5. Hogere vruchtbaarheid, grotere gezinnen?.....	16
6. Regionale verschillen.....	19
7. Conclusies	21
Bronvermeldingen	23

De recente evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest: update 2006

Jan Van Bavel & Vicky Bastiaenssen – *Interface Demography*, Vrije Universiteit Brussel

Tussen 2001 en 2005 steeg de vruchtbaarheid in bijna alle arrondissementen van het Vlaamse Gewest, enerzijds doordat eerder uitgestelde geboorten door 30-plussers werden ingehaald maar anderzijds ook doordat er voor het eerst sinds jaren weer een stijging van de vruchtbaarheid bij min-30-jarigen was. In 2005 bedroeg het totale vruchtbaarheidscijfer voor het Vlaamse Gewest als geheel 1,69 kinderen per vrouw. Dit was het hoogste niveau sinds 1981 (Van Bavel & Bastiaenssen 2006). Hoe evolueerde de vruchtbaarheid in de Vlaamse arrondissementen in de loop van het jaar 2006? Hoe verschilde dit voor Belgen en voor vreemdelingen?

1. Leeftijdsspecifieke en totale vruchtbaarheid: definitie en interpretatie

De term vruchtbaarheid verwijst in deze tekst, en in de demografie in het algemeen, niet naar de fysiologische capaciteit om kinderen voort te brengen maar wel naar het feitelijk gerealiseerde aantal geboorten per vrouw.

Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (LVC) geven in essentie de verhouding van het aantal geboorten in een gegeven jaar bij vrouwen van een bepaalde leeftijd tot het aantal vrouwen dat er van diezelfde leeftijd in de bevolking aanwezig was in de loop van datzelfde jaar.

$$LVC_{j,x} = \frac{\text{Aantal geboorten in jaar } j \text{ bij vrouwen van leeftijd } x}{\text{Aantal vrouwen in jaar } j \text{ van leeftijd } x}$$

Van Bavel en Bastiaenssen (2006, bijlage A) geven meer details over de manier waarop de LVC's ook in dit rapport berekend werden.

Het grote voordeel van de leeftijdsspecifieke cijfers is dat ze niet door het aantal aanwezige vrouwen van een bepaalde leeftijd beïnvloed worden: door te delen door het aantal vrouwen op die leeftijd wordt die invloed geneutraliseerd. De cijfers weerspiegelen dan enkel nog de mate waarin vrouwen van een bepaalde leeftijd kinderen voortbrengen in een gegeven jaar. Het zijn dus goede indicatoren van de vruchtbaarheid op elke leeftijd.

De som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers geeft het totale vruchtbaarheidscijfer (TVC), uitgedrukt in aantal kinderen per vrouw. Het cijfer moet geïnterpreteerd worden als het virtuele aantal kinderen dat per vrouw geboren zou worden als de vruchtbaarheidscijfers van een bepaald kalenderjaar zouden gelden voor een denkbeeldige generatie van vrouwen. Het gaat om een virtueel cijfer, want in feite krijgen vrouwen van een bepaalde generatie hun kinderen in de loop van meerdere kalenderjaren, en aan de andere kant weerspiegelen de cijfers van één kalenderjaar de vruchtbaarheid van vrouwen van verschillende generaties. Niets garandeert dat de huidige twintigjarigen binnen tien jaar dezelfde vruchtbaarheid zullen hebben als de huidige dertigjarigen. Daarom mag het TVC niet geïnterpreteerd worden als het aantal kinderen dat een vrouw gemiddeld krijgt. Om dat gemiddelde te kennen moeten we immers wachten tot alle vrouwen van dezelfde generatie de leeftijd bereikt hebben waarop ze geen kinderen meer kunnen krijgen (bij conventie leggen we in de demografie de grens op 50 jaar; de fout is verwaarloosbaar klein).

Het TVC is een goede conjuncturele indicator voor de mate waarin vrouwen in een bepaald kalenderjaar kinderen voortbrengen. Het wordt niet door het aantal vrouwen op vruchtbare leeftijd beïnvloed, enkel door de intensiteit van de vruchtbaarheid tijdens het kalenderjaar. Die intensiteit wordt zowel door het aantal kinderen per vrouw als door de timing van de geboorten beïnvloed. Als vrouwen hun kinderen vroeger krijgen, dan zal het TVC tijdelijk stijgen. Als ze kinderen uitstellen, dan zal het TVC tijdelijk dalen.

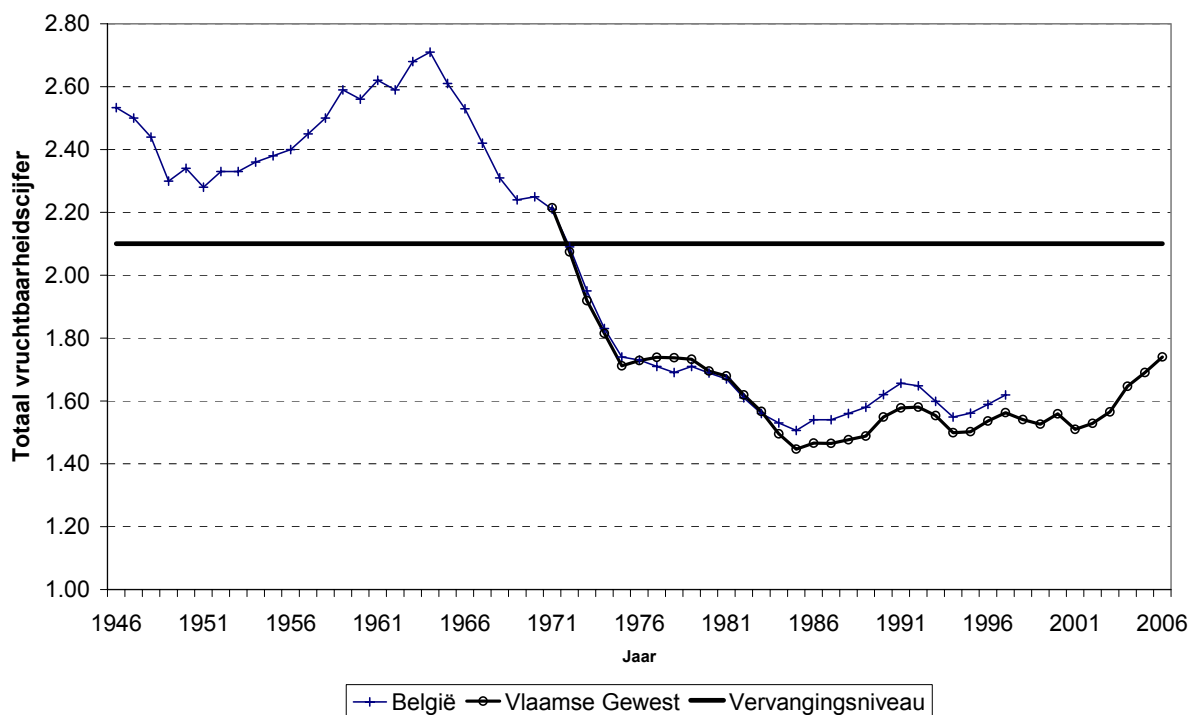
2. Evolutie van het totale vruchtbaarheidscijfer

In België en Vlaanderen kwam in het midden van de jaren 1960 een einde aan de naoorlogse babyboom: het Belgische totale vruchtbaarheidscijfer daalde van 2,61 kinderen per vrouw in 1965 naar 1,51 in 1985. In het Vlaamse Gewest ging de daling

nog iets verder dan het Belgische gemiddelde, namelijk tot 1,45 in 1985. Sindsdien schommelde het TVC in het Vlaamse Gewest rond de 1,50, zonder dat van een duidelijke trend sprake was.

Sinds 2001 is het TVC echter opmerkelijk aan het stijgen: van 1,51 in 2001 tot 1,69 kinderen per vrouw in 2005 en 1,74 in 2006. Dit is het hoogste cijfer sinds 1979 (zie figuur 1 en tabel 1). Door deze stijging bereikt het TVC van het Vlaamse Gewest voor het eerst sinds jaren terug het Nederlandse niveau. In het Verenigd Koninkrijk en vooral in Frankrijk ligt het TVC hoger. Duitsland heeft een notoir laag vruchtbaarheidscijfer (zie tabel 1). De meest recente gegevens voor het koninkrijk België dateren uit 1997. In het Waalse Gewest bedroeg het TVC toen 1,67: een stuk hoger dan het Vlaamse cijfer voor 1997, namelijk 1,54.¹

Figuur 1. Evolutie van het totale vruchtbaarheidscijfer (TVC) in België en Vlaanderen, 1946-2006

Bron: NIS, *Bevolkingsstatistieken*, Willems (2002) en Kind & Gezin, *Ikaros*, eigen bewerkingen.

¹ Recentere vruchtbaarheidsgegevens voor België als geheel, gepubliceerd in internationale statistische overzichten, zijn gissingen. De recentste vruchtbaarheidscijfers die door de FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie berekend en gepubliceerd werden, dateren uit 1997.

Tabel 1. Evolutie van het totale vruchtbaarheidscijfer in het Vlaamse Gewest, in België en in de buurlanden, 1971-2006

	Vlaamse Gewest ⁺	België ⁺	Frankrijk [°]	Duitsland [°]	Nederland [°]	Verenigd Koninkrijk [°]
1971	2,21	2,21	2,49	1,97	2,36	2,40
1976	1,73	1,73	1,83	1,51	1,63	1,74
1981	1,68	1,67	1,95	1,53	1,56	1,82
1986	1,47	1,54	1,83	1,41	1,55	1,78
1991	1,58	1,66	1,77	1,33	1,61	1,82
1996	1,54	1,59	1,73	1,32	1,53	1,73
2001	*1,51		1,89	1,35	1,71	1,63
2002	*1,53		1,88	1,31	1,73	1,64
2003	*1,57		1,89	1,34	1,75	1,71
2004	*1,65		1,90	1,36	1,73	1,77
2005	*1,69		1,92		1,71	1,79
2006	*1,74		1,98			

Bronnen: ⁺ NIS, *Bevolkingsstatistieken*; ^{*}Kind & Gezin, *Ikaros*, eigen bewerkingen;
[°] Council of Europe, *Recent Demographic Developments in Europe*, diverse jaargangen en respectievelijke nationale instituten voor statistiek;

3. De timing van geboorten

Zoals gezegd wordt het TVC van een bepaald kalenderjaar niet alleen bepaald door het aantal kinderen dat vrouwen tijdens hun leven voortbrengen maar ook door het moment waarop ze die kinderen krijgen. Als huidige generaties hun kinderen eerder krijgen dan vorige generaties, dan zal het vruchtbaarheidscijfer stijgen zolang die vervroeging voortduurt. Als huidige generaties hun kinderen later krijgen dan eerdere generaties, dan zal het vruchtbaarheidscijfer een tijdlang dalen.

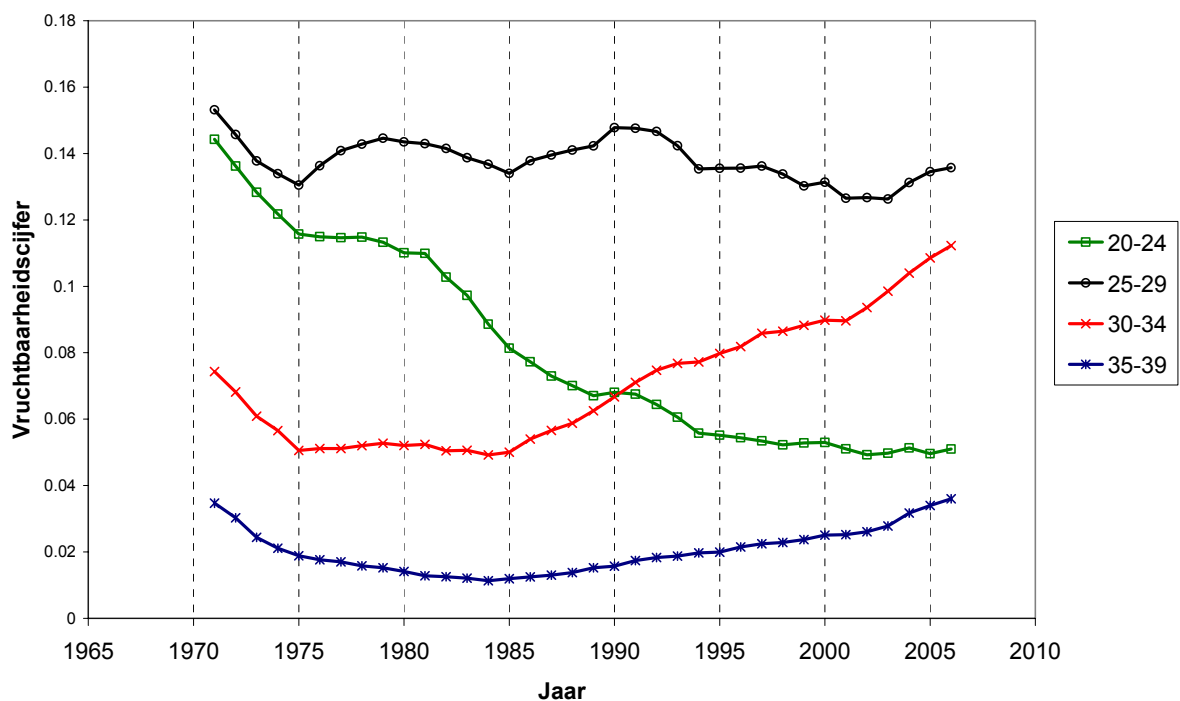
3.1 Uitstel van ouderschap (1974-2004)

De val van het TVC sinds het midden van de jaren 1960 was zo niet alleen een kwestie van een dalend aantal kinderen per vrouw en dus van een krimpende gezinsomvang. Het was ook een kwestie van uitstel van eerste geboorten. Vlaamse vrouwen stelden samen met hun mannelijke partners het ouderschap almaar verder uit, net als in andere Europese regio's. Dat hing vooral samen met het stijgende opleidingsniveau en de toenemende deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt (Sobotka 2004; Neels 2006).

Als gevolg van het uitstel daalde de vruchtbaarheid van vrouwen op 20- tot en met 24-jarige leeftijd (zie figuur 2). In het begin van de jaren 1970 werden er per 100

vrouwen op deze leeftijd nog 12 à 14 kinderen geboren. Tegenwoordig zijn er dat nog maar ongeveer 5. De vruchtbaarheid van 25- tot en met 29-jarige vrouwen vertoonde niet zo'n systematisch dalende trend, maar binnen deze leeftijdsklasse daalde de vruchtbaarheid van de 25- en 26-jarigen en steeg die van de 28- en 29-jarigen (Van Bavel & Bastiaenssen 2006). Vanaf de tweede helft van de jaren 1980 vertaalde het uitstel zich ook in stijgende vruchtbaarheidscijfers voor 30-plussers (figuur 2).

Figuur 2. Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor het Vlaamse Gewest, 1971-2006*

Bron: (1971-1997) NIS, *Bevolkingsstatistieken* en Willems (2002);
 (1998-2000) NIS, *Bevolkingsstatistieken* en Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie, eigen bewerkingen
 (2001-2005) NIS, *Bevolkingsstatistieken* en Kind & Gezin, *Ikaros*, eigen bewerkingen

In de vroege jaren 1970 werd de daling van de vruchtbaarheid op relatief jonge leeftijd helemaal niet gecompenseerd door een stijging van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd. Integendeel: tot ongeveer 1975 daalde de vruchtbaarheid in alle leeftijdsgroepen. Dat was het gevolg van het feit dat vrouwen met hun partners niet alleen op latere leeftijd aan kinderen begonnen maar uiteindelijk ook een kleinere gezinsomvang wensten. De evolutie naar kleinere gezinnen is echter sinds de late jaren '70 zo goed als voltrokken (Neels 2006). Sindsdien is de evolutie van de vruchtbaarheid vooral een verhaal van uitstel van het eerste kind geworden,

waardoor de vruchtbaarheidcijfers op oudere leeftijd systematisch begonnen te stijgen. Rond 1980 werden per 100 vrouwen van 30- tot en met 34-jarige leeftijd ongeveer 5 kinderen geboren. Tegenwoordig zijn er dat ruim dubbel zoveel (figuur 2). De stijging van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd kon echter de daling op jongere leeftijd niet volledig compenseren (Lesthaeghe & Willems 1999; Lesthaeghe 2001).

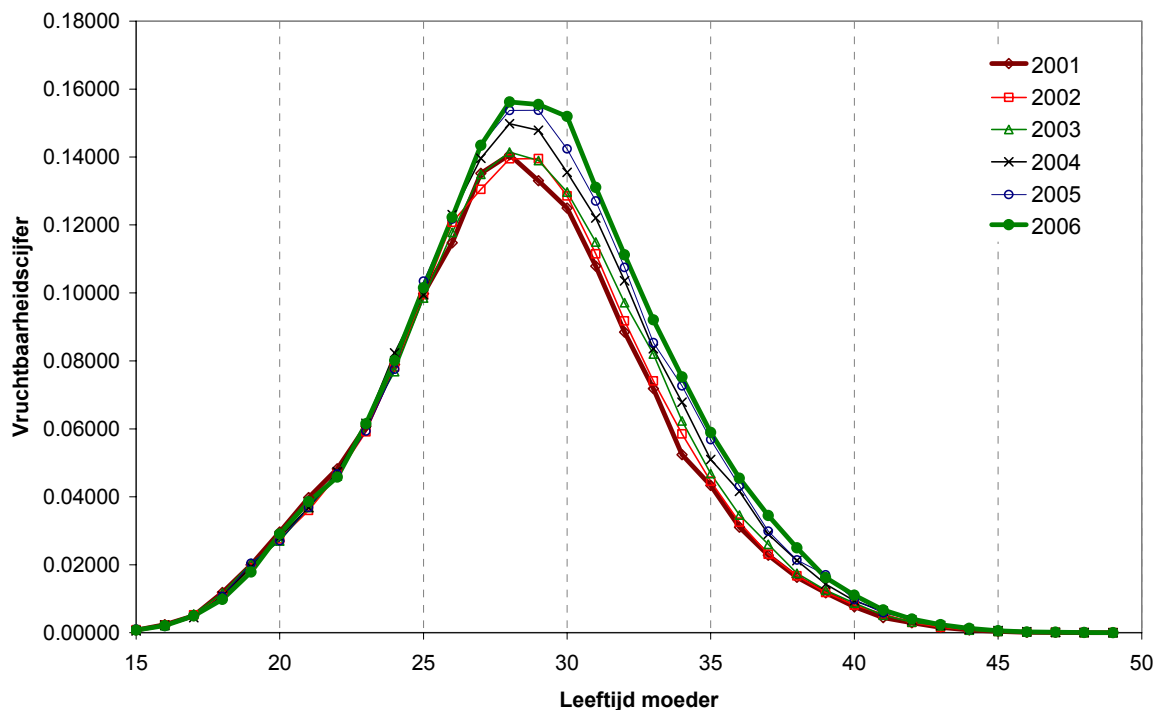
Kort samengevat heeft de vruchtbaarheid sinds de jaren 1970 dus twee evoluties ondergaan: ten eerste daalde het aantal kinderen per man of vrouw en dus de gezinsomvang, ten tweede was er sprake van een almaar verder uitstel van het eerste kind. De daling van de gemiddelde gezinsgrootte voltrok zich vooral in de jaren 1960 en '70. Sindsdien is het vooral een verhaal van voortdurend uitstel geworden.

3.2 Einde van het uitstel?

Het uitstel is in Vlaanderen minstens blijven voortduren tot in 2002 (Schoenmaeckers 2003). Sinds 2004 zijn er echter tekenen dat het uitstel niet alleen zijn grenzen heeft bereikt maar dat het misschien ook een stukje wordt teruggeschroefd. In 2004 lag de vruchtbaarheid van 25- tot 30-jarige vrouwen opmerkelijk hoger dan in de jaren daarvóór, vooral voor 27- tot en met 29-jarigen. Ook de cijfers voor 2005 lagen weer wat hoger. In 2006 was er opnieuw een stijging maar minder fors dan in 2005 (zie figuur 3).

Voor de 25- tot 30-jarigen noteren we nu dus al drie jaar op rij een stijging van de vruchtbaarheid, terwijl de trend voor deze leeftijdscategorie daarvóór sinds 1990 dalend was (figuur 2). Ondertussen blijft de trend van stijgende vruchtbaarheidcijfers voor 30-plussers onverminderd voortduren als gevolg van het uitstel van geboorten door generaties net daarvóór.

Figuur 3. Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor het Vlaamse Gewest, 2001-2006

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

Op wat langere termijn bekeken lijkt de stijging van de vruchtbaarheid van 25- tot 30-jarigen op het eerste gezicht misschien niet zo uitzonderlijk: ook gedurende de tweede helft van de jaren 1980 steeg het gemiddelde aantal geboorten per vrouw in deze leeftijdscategorie immers aanzienlijk (figuur 2). Toen ging het echter om een stijging van een heel andere aard: in de tweede helft van de jaren 1980 ging het om een recuperatie van eerder uitgestelde geboorten. Generaties die in het begin van de jaren 1980 20 tot 25 jaar oud waren, stelden hun eerste geboorte massaal uit tot op latere leeftijd. Vandaar de stijging bij 25- tot 30-jarigen in de tweede helft van de jaren 1980. De stijging van de vruchtbaarheid in deze leeftijdscategorie in de tweede helft van de jaren 1980 was dus nog een uiting van voortdurend uitstel. De recente stijging wijst daarentegen juist op een pauze in of mogelijk zelfs het einde van de uitstelbeweging. Dat betekent natuurlijk helemaal nog niet dat *teruggekeerd* wordt naar de vroegere vruchtbaarheidskalender, volgens dewelke het eerste kind een stuk vroeger geboren werd.

Daarmee is verklaard hoe het komt dat het totale vruchtbaarheidscijfer sinds 2001 aan het stijgen is. Het TVC is de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers. De voorbije decennia daalde dat cijfer omdat de daling van de vruchtbaarheid op relatief jonge leeftijd niet volledig gecompenseerd werd door de stijging op oudere leeftijd. Sinds 2001 blijft enerzijds de trend van stijgende vruchtbaarheid boven de leeftijd van 30 jaar voortduren maar anderzijds is er nu ook een stijging van de vruchtbaarheid onder de dertig jaar. Onder de dertig jaar was de trend tot en met 2001 dalend. De stijging van de voorbije jaren in deze leeftijdsklasse suggereert dat een deel van de jongste generaties van potentiële moeders iets vroeger aan kinderen beginnen dan de generaties net voor hen.

Het valt af te wachten of er sprake is van een echte trendbreuk en of de lichte vervroeging van het moederschap zich de komende jaren doorzet bij jongere generaties. Als dat het geval zou zijn, dan mag ook in de komende jaren een stijging van het totale vruchtbaarheidscijfer verwacht worden. Dat wil echter helemaal niet zeggen dat er ook meer geboorten zullen zijn, want het ziet ernaar uit dat het aantal potentiële moeders zal gaan dalen. Enkel bij aanzienlijke stijgingen van de vruchtbaarheid (dus van het aantal kinderen per potentiële moeder) valt de komende jaren een verdere stijging van het aantal geboorten te verwachten.

De vervroeging van het moederschap bij de jongere generaties vertaalt zich vooralsnog niet in een verlaging van de gemiddelde leeftijd van de moeders bij de geboorten, vooral omdat ook de vruchtbaarheidscijfers van de 30-plussers blijven stijgen. Als gevolg daarvan steeg de gemiddelde moederschapsleeftijd zelfs nog lichtjes in Vlaanderen, van 28 jaar en enkele maanden in 2001 tot rond de 29 jaar in 2006 (afhankelijk van de berekeningswijze voor het gemiddelde, zie Tabel 2). De gemiddelde leeftijd bij de *eerste* geboorte ligt rond de 27,5 jaar. De (overigens weinig zeggende) gemiddelden liggen wat hoger bij Belgen dan bij vrouwen met een andere nationaliteit en dat bleef de voorbije jaren zo.

Tabel 2. Gemiddelde leeftijd van de moeder bij de geboorte van hun kind in het Vlaamse Gewest, 2001-2006

		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alle geboorten							
Feitelijk gemiddelde*	Totale bevolking	28.38	28.61	28.82	29.06	29.07	29.21
	Belgen	28.53	28.84	29.01	29.13	29.19	29.28
	Vreemdelingen	27.34	28.02	28.28	28.55	28.55	28.71
Verwacht op basis van leeftijdsspecifieke vruchtbaar- heidscijfers*	Totale bevolking	28.36	28.49	28.58	28.73	28.83	28.94
	Belgen	28.49	28.60	28.69	28.83	28.94	29.04
	Vreemdelingen	27.19	27.48	27.51	27.81	27.82	28.02
Eerste geboorten							
Feitelijk gemiddelde *	Totale bevolking	26.76	27.07	27.21	27.43	27.50	27.65
	Belgen	26.93	27.26	27.41	27.54	27.63	27.77
	Vreemdelingen	25.39	26.03	26.23	26.64	26.71	26.78
Verwacht op basis van leeftijdsspecifieke vruchtbaar- heidscijfers*	Totale bevolking	26.70	26.93	27.01	27.19	27.32	27.44
	Belgen	26.88	27.08	27.18	27.34	27.47	27.60
	Vreemdelingen	23.69	24.01	24.01	24.47	24.42	25.85

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros*, eigen bewerkingen.

* Het feitelijke gemiddelde is het gewone rekenkundige gemiddelde van de leeftijd van de moeders (in aantal volle jaren) van de geregistreerde geboorten. Dit is *de facto* een gewogen gemiddelde in die zin dat het niet alleen door de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers beïnvloed wordt maar ook door het aantal potentiële moeders op elke leeftijd. Het gemiddelde dat op basis van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers verwacht wordt, is een ongewogen gemiddelde in die zin dat de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van elke leeftijd in gelijke mate in rekening gebracht worden. Dit ongewogen gemiddelde wordt dus niet beïnvloed door de aantallen potentiële moeders op elke leeftijd. Dit verklaart bijvoorbeeld het grote verschil tussen de feitelijk gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte bij vrouwen van vreemde nationaliteit enerzijds, en de verwachte gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorten anderzijds: de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van vreemdelingen onder de 25 jaar liggen hoog, maar er zijn relatief weinig vreemdelingen onder de 25 jaar aanwezig in het Vlaamse Gewest, waardoor het aantal geboorten bij jonge vreemdelingen ondanks de hoge vruchtbaarheid relatief beperkt is.

4. Vruchtbaarheidscijfers naar nationaliteit

Europese vrouwen krijgen hun kinderen over het algemeen later dan vrouwen uit andere regio's van de wereld. Een mogelijke verklaring voor de gestegen vruchtbaarheid van min-30-jarigen zou dan ook kunnen zijn dat het aandeel van de vrouwen van vreemde nationaliteit in deze leeftijdscategorie gestegen zou zijn.

Als dat de verklaring is, dan zou dezelfde stijging niet te zien mogen zijn bij vrouwen van Belgische nationaliteit. Figuur 4 toont echter aan dat de vruchtbaarheid van 25- tot 30-jarigen in het Vlaamse Gewest ook gestegen is bij vrouwen met de Belgische nationaliteit. De bijdrage van de vreemdelingen kan de stijging van de vruchtbaarheid dus hoogstens voor een deel verklaren. Opnieuw stellen we vast dat de stijging minder sterk is dan in 2005.

De vruchtbaarheid van vrouwen zonder de Belgische nationaliteit ligt op elke leeftijd hoger dan die van de Belgische vrouwen. Het patroon voor de vreemdelingen is grilliger omdat door de lagere aantallen toevalsfluctuaties zwaarder doorwegen (figuur 5). De vruchtbaarheid is ook ruimer gespreid over uiteenlopende leeftijden dan bij Belgische vrouwen, wat onder andere het gevolg is van de grote culturele en demografische heterogeniteit van de bevolking met vreemde nationaliteit.

De impact van de bevolking met vreemde nationaliteit op de totale vruchtbaarheid is veeleer beperkt, zoals te zien is in Tabel 3: het TVC van de Belgische vrouwen ligt in het Vlaamse Gewest slechts 0.09 à 0.10 eenheden lager dan het TVC van de totale bevolking. Het TVC is sterker gestegen bij de Belgen dan bij de vreemdelingen.

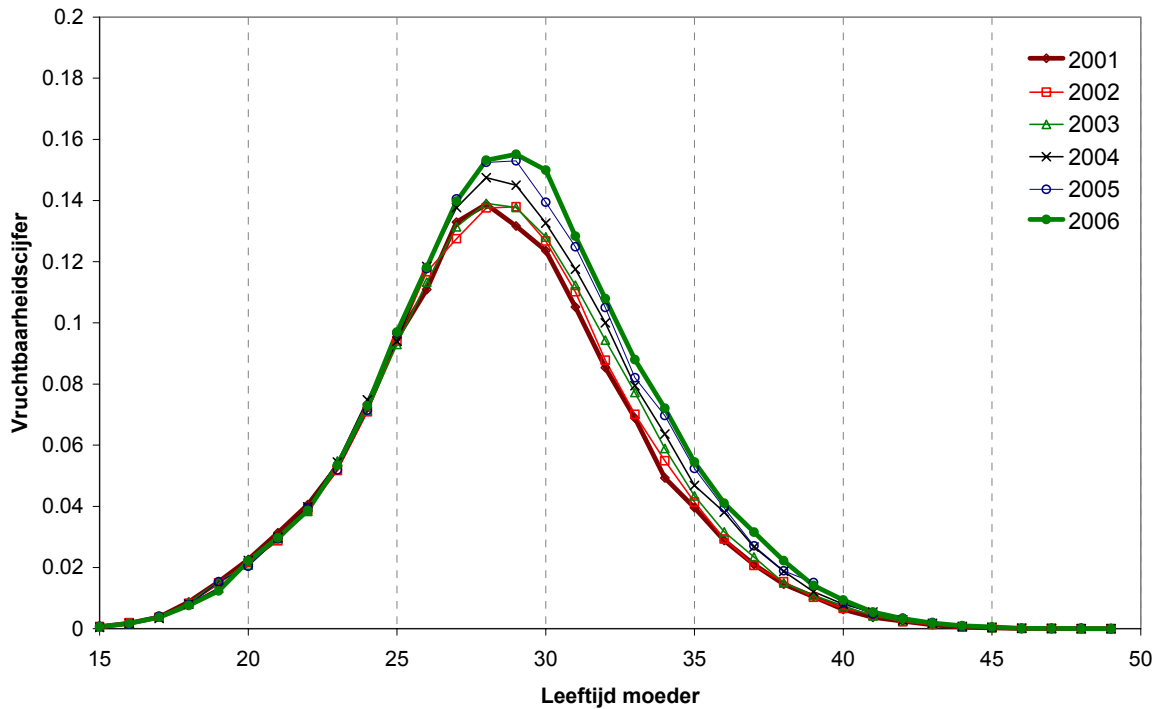
Tabel 3. Totale vruchtbaarheidscijfers in het Vlaamse Gewest naar nationaliteit, 2001-2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Vershil 2006-2001
(1) Belgische nationaliteit	1.42	1.44	1.47	1.55	1.60	1.64	+0.22
(2) Vreemde nationaliteit	2.89	2.95	3.01	3.12	3.02	3.04	+0.15
(3) Totale bevolking	1.51	1.53	1.57	1.65	1.69	1.74	+0.23
(3)-(1)	0.09	0.09	0.10	0.10	0.09	0.10	+0.01

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

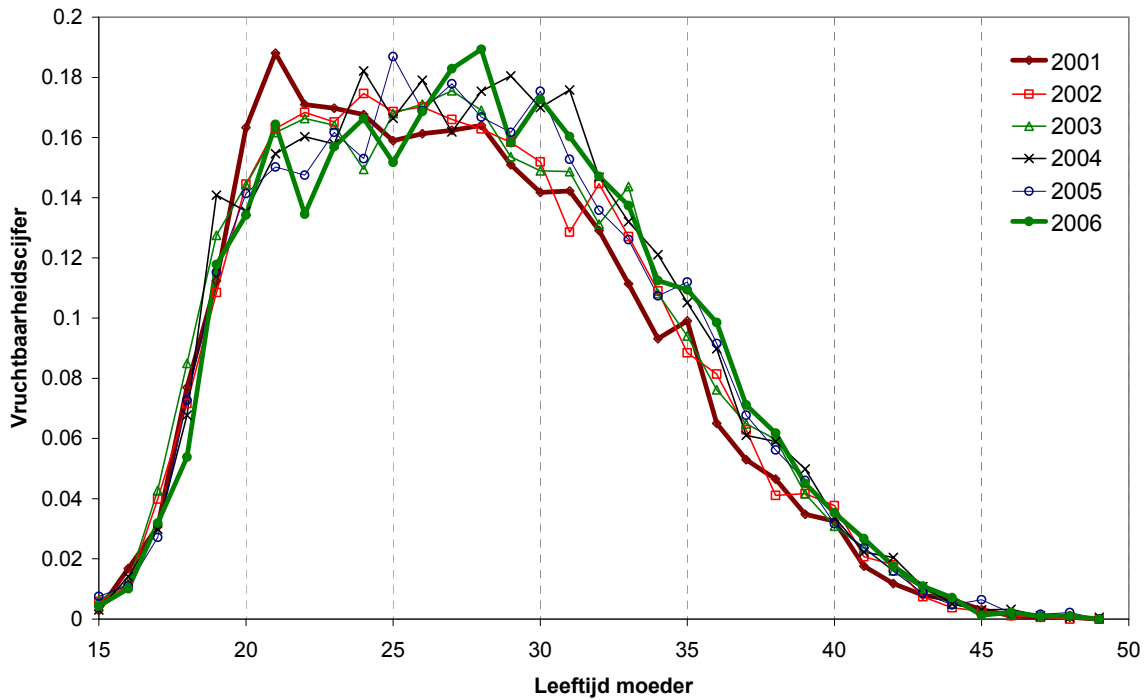
Een bijkomende opmerking zou kunnen zijn dat, als gevolg van naturalisaties, het percentage vrouwen van buitenlandse oorsprong in de bevolking met Belgische nationaliteit is toegenomen. Als vrouwen van buitenlandse origine die de Belgische nationaliteit verworven hebben een vruchtbaarheidspatroon hebben dat eerder lijkt op dat van de bevolking van vreemde nationaliteit, dan zou dat mogelijk de evolutie van de vruchtbaarheid van de Belgen kunnen verklaren.

Figuur 4. Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van vrouwen met Belgische nationaliteit in het Vlaamse Gewest, 2001-2006

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

Figuur 5. Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van vrouwen zonder de Belgische nationaliteit in het Vlaamse Gewest, 2001-2006

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

Omdat er geen cijfers beschikbaar zijn over de samenstelling van de bevolking naar geslacht, leeftijd en oorspronkelijke nationaliteit, kunnen we geen aparte vruchtbaarheidscijfers berekenen naargelang van de nationaliteit van de moeder bij haar geboorte. Dankzij de gegevens van *Kind & Gezin* kennen we echter wel de oorspronkelijke nationaliteit van de moeders van de geregistreerde geboorten.

Het aandeel van de geboorten bij Belgische moeders van vreemde origine in het totale aantal geboorten bij Belgische moeders is gegroeid van 4,37% in 2001 tot 6,76% in 2006 (tabel 4). Apart per leeftijdscategorie bekeken was de stijging het grootst bij 35-tot en met 39-jarigen. In tweede orde steeg het aandeel ook relatief sterk bij de 40-plussers en bij de 25- tot en met 29-jarigen. Men kan zich daarom de vraag stellen of de stijging van de vruchtbaarheid bij vrouwen met Belgische nationaliteit volledig op het conto kan geschreven worden van de *allochtone* Belgische vrouwen die de Belgische nationaliteit verwierven via naturalisatie.

Tabel 4. Aandeel van de geboorten bij Belgische moeders van vreemde origine in het totale aantal geboorten bij Belgische moeders in het Vlaamse Gewest, 2001-2006

	Leeftijd moeder						
	Alle leeftijden	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40+
2001	4,37%	7,54%	8,73%	3,68%	3,03%	4,55%	9,46%
2002	5,04%	6,63%	9,60%	4,48%	3,67%	4,95%	7,73%
2003	5,74%	7,60%	10,04%	5,07%	4,33%	6,20%	9,99%
2004	6,04%	6,96%	9,96%	5,36%	4,85%	6,42%	10,00%
2005	6,50%	7,51%	10,03%	5,99%	5,20%	7,20%	11,71%
2006	6,76%	8,13%	9,68%	6,31%	5,47%	7,78%	12,21%
Groei 2006-2001	+2.39%	+0.59%	+0.94%	+2.63%	+2.45%	+3.23%	+2.75%

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

Voor een antwoord op die vraag berekenen we de bijdrage van de geboorten bij autochtone vrouwen van Belgische nationaliteit aan de leeftijdsspecifieke en totale vruchtbaarheidscijfers van de totale groep van vrouwen met Belgische nationaliteit (dus de autochtone plus de genaturaliseerde Belgische vrouwen). Om deze bijdrage te berekenen tellen we enkel de geboorten bij vrouwen met oorspronkelijke Belgische nationaliteit mee in de berekening van de vruchtbaarheidscijfers. Met de bijdrage van de autochtoon Belgische vrouwen bedoelen we dus de vetgedrukte linkerterm van de

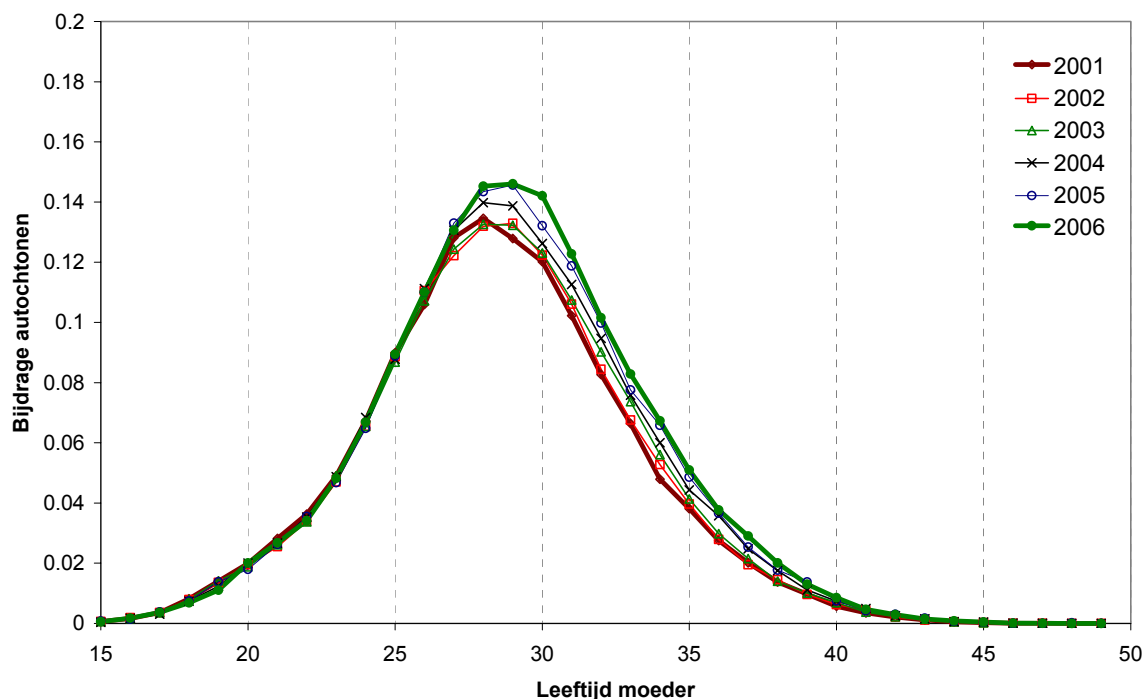
volgende formule voor de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van de Belgische vrouwen:

$$LVC_{Belgen} = \frac{\text{Aantal geboorten bij autochtoon Belgische vrouwen van leeftijd } x}{\text{Aantal Belgische vrouwen van leeftijd } x} + \frac{\text{Aantal geboorten bij genaturaliseerde Belgische vrouwen van leeftijd } x}{\text{Aantal Belgische vrouwen van leeftijd } x}$$

Die linkerterm (vetgedrukt) kan enkel stijgen als ofwel de vruchtbaarheid van de autochtone (d.w.z. niet genaturaliseerde) Belgische vrouwen gestegen is, ofwel als het aandeel van de genaturaliseerde vrouwen in de totale groep van vrouwen met de Belgische nationaliteit gedaald is. In wat volgt gaan we uit van de veronderstelling dat het aandeel van de genaturaliseerde vrouwen in de Belgische bevolking *niet* gedaald is.

Als de stijging van de vruchtbaarheid bij de Belgen enkel te wijten zou zijn aan de genaturaliseerde vrouwen, dan zou de bijdrage van de autochtoon Belgische vrouwen niet gestegen mogen zijn. In figuur 6 is te zien dat dat in beperkte mate echter wél het geval is: ook als we bij de berekening van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheid enkel geboorten bij autochtone vrouwen in rekening brengen (terwijl in de noemer zowel autochtone als allochtone vrouwen staan), dan nog zien we de vruchtbaarheidscijfers stijgen, zij het in 2006 minder uitgesproken dan in 2005. Het is daarom uitgesloten dat de stijging van de vruchtbaarheid enkel aan de genaturaliseerde Belgische vrouwen te wijten is (tenzij hun aandeel in de Belgische bevolking verminderd zou zijn).

Figuur 6. Bijdrage van de vrouwen van oorspronkelijk Belgische nationaliteit aan de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van de gehele bevolking met Belgische nationaliteit, Vlaamse Gewest, 2001-2006

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

5. Hogere vruchtbaarheid, grotere gezinnen?

De stijging van het TVC van de jongste kalenderjaren betekent niet noodzakelijk dat de jongste generaties gemiddeld terug wat meer kinderen zullen krijgen dan vrouwen uit de net iets oudere generaties. Het is goed denkbaar dat vrouwen die hun kind nu op wat jongere leeftijd krijgen, ook wat vroeger met kinderen zullen stoppen, zonder op het einde van de rit méér kinderen te krijgen. Het is dus goed denkbaar dat het geboortecijfer op oudere leeftijd de komende jaren zal afvlakken of zelfs zal gaan dalen.

Tot nu toe zijn er geen aanwijzingen dat de verhoging van het TVC impliceert dat de gezinnen gemiddeld terug ietsje groter zouden worden. Zo is het aandeel van de eerste geboorten in het totale aantal geboorten sinds 2001 toegenomen terwijl het aandeel van de derde geboorten en geboorten van hogere rang licht is afgenomen ten opzichte van 2001 (tabel 5). Dit geldt zowel voor vreemdelingen als voor Belgen,

hoewel het aandeel van de geboorten van hogere rang bij de vreemdelingen over het algemeen hoger ligt. Bij de Belgen is ongeveer 12% van de geboorten een derde geboorte voor de vrouw, bij de vreemdelingen is dat rond de 15%. Bij hogere rang is het verschil groter: slechts 5% van de geboorten bij vrouwen van Belgische nationaliteit is van geboorterang vier of hoger. Bij de vrouwen van vreemde nationaliteit die in het Vlaamse Gewest wonen is dat aandeel gedaald van ruim 12% in 2001 tot 10 à 11% in 2006.

Tabel 5. Geboorten naar nationaliteit en geboorterang in het Vlaamse Gewest, percentages, 2001-2006*

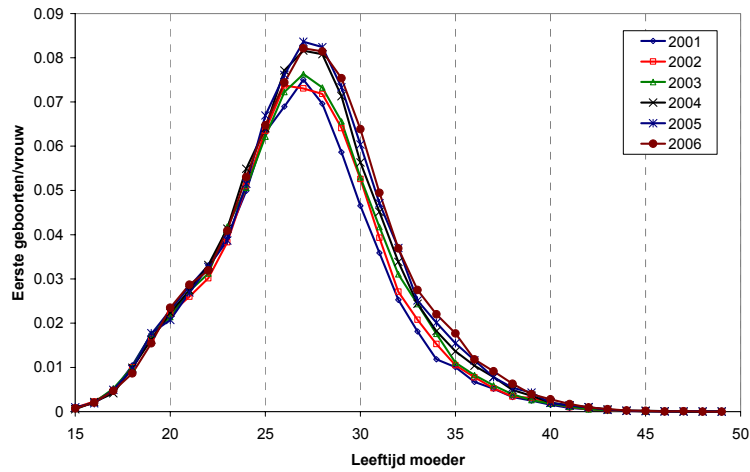
Nationaliteit	Geboorterang	Jaar					
		2001	2003	2004	2005	2006	
Belgen	1ste	% 46.11	% 47.66	% 48.61	% 48.15	% 48.40	
	2de	35.92	35.03	34.25	34.60	34.72	
	3de	12.62	12.17	11.98	12.15	11.88	
	4de en +	5.35	5.14	5.15	5.10	5.01	
	Totaal	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	
Vreemdelingen	1ste	% 41.73	% 43.24	% 44.02	% 44.38	% 43.20	
	2de	30.13	31.68	30.35	30.71	31.63	
	3de	15.58	14.13	14.73	14.59	14.64	
	4de en +	12.56	10.94	10.91	10.32	10.53	
	Totaal	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	
Totale bevolking	1ste	% 45.57	% 47.04	% 48.01	% 47.62	% 47.70	
	2de	35.20	34.59	33.74	34.09	34.30	
	3de	12.99	12.44	12.34	12.50	12.25	
	4de en +	6.24	5.93	5.91	5.79	5.75	
	Totaal	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	

* Geboorterang verwijst naar het aantal geboorten dat al heeft plaatsgevonden bij de moeder. Meerlingen krijgen dezelfde geboorterang toegewezen.

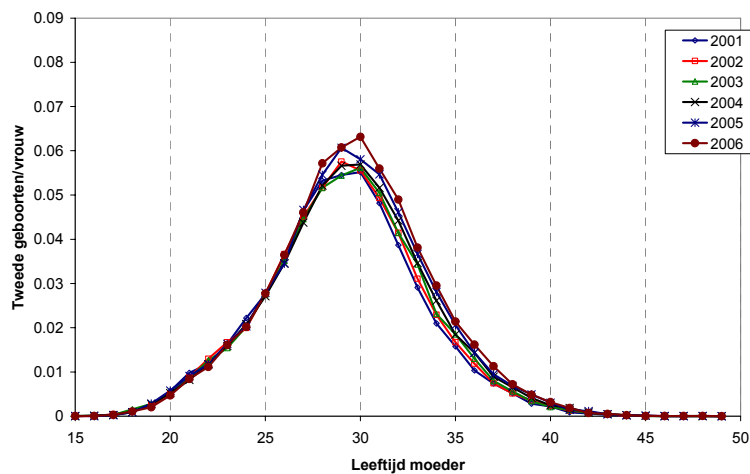
Figuur 7 laat zien dat de stijging van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers in 2005 vooral een kwestie was van meer éérste geboorten en in 2006 eerder een kwestie van meer tweede geboorten. In 2004 stegen de leeftijdsspecifieke cijfers voor tweede geboorten niet of nauwelijks. In 2005 en 2006 was er bij de tweede geboorten al wél een stijging zichtbaar. Deze stijging volgde logischerwijze op die van de eerste geboorten in 2004 en 2005.

Figuur 7. Leeftijds- en rangspecifieke vruchtbaarheidscijfers van het Vlaamse Gewest, 2001-2006

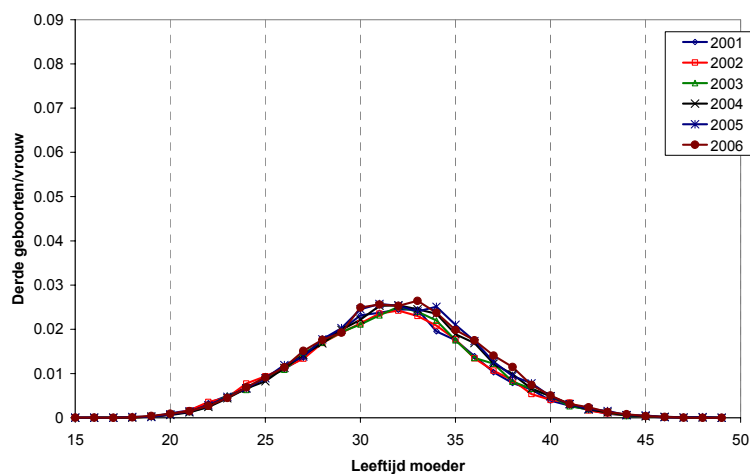
A. Eerste geboorten

B. Tweede geboorten

C. Geboorten van derde en hogere rang

6. Regionale verschillen

Evenmin als de stijging tussen 2001 en 2005 (zie Van Bavel & Bastiaenssen 2006) was de stijging van de totale vruchtbaarheidscijfers in 2006 beperkt tot één of enkele arrondissementen. In 2006 steeg het totale vruchtbaarheidscijfer in elk arrondissement van het Vlaamse Gewest, behalve in de arrondissementen Diksmuide (duidelijke daling), Tielt (status quo) en Hasselt (lichte daling, zie tabel 6).

Tabel 6. Totale vruchtbaarheidscijfers per provincie en arrondissement en naar nationaliteit, Vlaamse Gewest, 2005 en 2006

Arrondissementen	Totale bevolking			Belgen			Vreemdelingen		
	2005	2006	Vershil	2005	2006	Vershil	2005	2006	Vershil
Prov. Antwerpen	1.78	1.83	+0.05	1.61	1.66	+0.05	3.52	3.46	-0.06
Antwerpen	1.87	1.93	+0.06	1.64	1.69	+0.05	3.67	3.59	-0.08
Mechelen	1.76	1.78	+0.02	1.63	1.67	+0.04	4.13	3.76	-0.37
Turnhout	1.60	1.66	+0.06	1.55	1.60	+0.05	2.41	2.65	+0.24
Prov. Vlaams-Brabant	1.68	1.72	+0.04	1.63	1.67	+0.04	2.25	2.30	+0.05
Halle-Vilvoorde	1.69	1.73	+0.04	1.63	1.64	+0.01	2.32	2.52	+0.20
Leuven	1.68	1.72	+0.04	1.64	1.69	+0.05	2.24	2.12	-0.12
Prov. West-Vlaanderen	1.67	1.72	+0.05	1.63	1.67	+0.04	3.18	3.23	+0.05
Brugge	1.58	1.60	+0.02	1.56	1.58	+0.02	2.28	2.49	+0.21
Diksmuide	1.77	1.63	-0.14	1.75	1.61	-0.14	3.03	4.08	+1.05
Ieper	1.78	1.88	+0.10	1.74	1.85	+0.11	3.57	3.32	-0.25
Kortrijk	1.72	1.73	+0.01	1.65	1.66	+0.01	3.88	3.45	-0.43
Oostende	1.61	1.73	+0.12	1.55	1.66	+0.11	3.41	3.61	+0.20
Roeselare	1.71	1.74	+0.03	1.67	1.71	+0.04	4.19	3.67	-0.52
Tielt	1.74	1.74	0.00	1.71	1.67	-0.04	4.42	5.95	+1.53
Veurne	1.50	1.82	+0.32	1.49	1.78	+0.29	2.12	3.24	+1.12
Prov. Oost-Vlaanderen	1.68	1.74	+0.06	1.59	1.65	+0.06	3.62	3.57	-0.05
Aalst	1.57	1.64	+0.07	1.51	1.58	+0.07	3.90	4.15	+0.25
Dendermonde	1.70	1.74	+0.04	1.64	1.69	+0.05	3.87	3.48	-0.39
Eeklo	1.66	1.73	+0.07	1.63	1.70	+0.07	3.81	3.33	-0.48
Gent	1.68	1.71	+0.03	1.57	1.59	+0.02	3.39	3.21	-0.18
Oudenaarde	1.77	1.84	+0.07	1.71	1.79	+0.08	4.24	3.97	-0.27
Sint-Niklaas	1.79	1.91	+0.12	1.67	1.77	+0.10	4.16	4.62	+0.46
Prov. Limburg	1.55	1.59	+0.04	1.47	1.49	+0.02	2.42	2.54	+0.12
Hasselt	1.60	1.58	-0.02	1.52	1.48	-0.04	2.84	2.89	+0.05
Maaseik	1.52	1.62	+0.10	1.44	1.51	+0.07	2.26	2.48	+0.22
Tongeren	1.48	1.57	+0.09	1.42	1.50	+0.08	2.01	2.14	+0.13

Bron: Kind & Gezin, *Ikaros* en NIS. Eigen bewerkingen

De provincie Antwerpen heeft de hoogste vruchtbaarheidscijfers. Meer bepaald is de vruchtbaarheid relatief hoog in de arrondissementen Antwerpen en Mechelen. Het vruchtbaarheidsniveau van het arrondissement Turnhout sluit eerder aan bij de lagere cijfers van de Limburgse arrondissementen. De Limburgse arrondissementen halen de laagste totale vruchtbaarheidscijfers.

Aan de andere kant van het land haalt de provincie West-Vlaanderen een aanzienlijk hoger niveau dan Limburg, onder meer door hoge vruchtbaarheidscijfers in de arrondissementen Veurne, Ieper, Tielt en Roeselare. (De opmerkelijke stijging in het arrondissement Veurne is mogelijk aan het toeval te wijten: omdat het om een relatief klein arrondissement gaat, komen er meer toevalsfluctuaties voor). Oost-Vlaanderen is zoals meestal zeer heterogeen, met hoge cijfers in Oudenaarde en Sint-Niklaas en lage cijfers in Aalst.

Ook wanneer we ons beperken tot de Belgische vrouwen was de vruchtbaarheid in 2006, net als in 2005, het laagst in Limburg. Verder was de vruchtbaarheid van de Belgen ook laag in de arrondissementen Brugge, Gent, Aalst en Turnhout (telkens een TVC van ten hoogste 1,60 kinderen per vrouw). De arrondissementen Antwerpen, Mechelen en Sint-Niklaas behoren tot de groep met de hoogste vruchtbaarheid wanneer ook de vrouwen zonder de Belgische nationaliteit meegeteld worden. In deze arrondissementen is de impact van de vreemdelingen op het TVC het grootst. Zonder de vreemdelingen zakken zij tot een meer gemiddeld vruchtbaarheidsniveau. Wat de Belgen betreft zijn het veeleer die in het westen van Vlaanderen, meer bepaald in de arrondissementen Ieper, Veurne en het Oost-Vlaamse Oudenaarde, die de koppositie innemen.

Zoals gezegd was de stijging van de vruchtbaarheidscijfers in Vlaanderen zeker niet beperkt tot de vreemdelingen. De vruchtbaarheid van de Belgische vrouwen steeg in alle arrondissementen behalve Diksmuide, Tielt en Hasselt. Bij de vreemdelingen daalde de vruchtbaarheid in 10 van de 22 arrondissementen (tabel 6).

7. Conclusies

De stijging van het aantal geboorten in het Vlaamse Gewest tussen 2001 en 2006 was niet het resultaat van een stijging van het aantal vrouwen op vruchtbare leeftijd maar van een stijging van de periodevruchtbaarheid. De periodevruchtbaarheid is het aantal kinderen dat er gemiddeld per vrouw en per jaar wordt voortgebracht.

Er was tussen 2001 en 2006 meer bepaald een opmerkelijke stijging van het totale vruchtbaarheidscijfer: van 1,51 kinderen per vrouw in 2001 tot 1,69 in 2005 en 1,74 in 2006. Het is van 1979 geleden dat het Vlaamse Gewest dit vruchtbaarheidsniveau nog haalde.

Door deze stijging bereikt het TVC van het Vlaamse Gewest voor het eerst sinds jaren terug het Nederlandse niveau. In het Verenigd Koninkrijk en vooral in Frankrijk ligt het TVC hoger. Duitsland heeft een veel lager vruchtbaarheidscijfer.

De stijging van het totale vruchtbaarheidscijfer is het gevolg van een voortdurende stijging van de vruchtbaarheid van 30-plussers, sinds 2004 gecombineerd met een stijging van de vruchtbaarheid van vrouwen onder de 30 jaar. Het eerste element is niets nieuws, want de vruchtbaarheid van 30-plussers stijgt in Vlaanderen al sinds 1985. Deze stijging was het gevolg van het almaar méér uitstellen van geboorten: net als in andere Europese regio's kregen Vlaamse vrouwen hun eerste kind op steeds hogere leeftijd. De stijging van de vruchtbaarheid boven de 30 jaar was dus het gevolg van de recuperatie van eerder uitgestelde geboorten. Deze recuperatie was echter tot voor kort onvoldoende om de daling van de vruchtbaarheid van vrouwen onder de 30 jaar te compenseren. In 2004 was er echter voor het eerst sinds 1990 sprake van een stijging van de vruchtbaarheid van 25- tot 30-jarigen, terwijl de vruchtbaarheid van 20- tot 25-jarigen na jaren van daling stabiliseerde. Dit wijst er op dat er een einde is gekomen aan het almaar verder uitstellen van het eerste kind en dat het uitstel mogelijk door de jongste generaties wat wordt terugschroefd. Of deze evolutie zich de komende jaren zal doorzetten, valt uiteraard nog af te wachten.

De stijging van het totale vruchtbaarheidscijfer betekent niet noodzakelijk dat de jongste generaties gemiddeld terug wat meer kinderen zullen krijgen dan de

generaties net daarvóór. Het TVC van een bepaald jaar is immers de som van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van verschillende generaties. Het is goed denkbaar dat de meeste vrouwen die hun kind nu op wat jongere leeftijd krijgen, ook wat vroeger met kinderen zullen stoppen, zonder op het einde van de rit méér kinderen te krijgen. Strikt genomen kunnen we ons op dit moment nog maar enkel over de timing van kinderen bij de jongste generaties uitspreken, nog niet over hun uiteindelijke gezinsgrootte. In de mate dat minder doorgedreven uitstel ook tot minder onbedoeld afstel leidt, valt wel een lichte stijging van de gemiddelde gezinsgrootte te verwachten bij de jongste generaties.

Voorlopig vertaalt het einde van (of de pauze in) het uitstel zich nog niet in een daling van de gemiddelde leeftijd van de moeder bij de eerste geboorte. Dat komt doordat de stijging van het aantal eerste geboorten bij min-30-jarigen ruimschoots gecompenseerd wordt door de voortdurende stijging van eerste geboorten bij plus-30-jarigen.

De stijging van de vruchtbaarheid bleef niet beperkt tot één of enkele regio's: het totale vruchtbaarheidscijfer steeg in de meeste arrondissementen van het Vlaamse Gewest.

In de provincie Limburg liggen de vruchtbaarheidscijfers aanzienlijk lager dan gemiddeld in het Vlaamse Gewest. Dit geldt zowel voor de Belgen als voor de vreemdelingen.

Bronvermeldingen

- Deboosere, P., R. Lesthaeghe, & J. Surkyn. 2000. *Evolutie van de nationale, regionale en gemeentelijke vruchtbaarheidsniveaus in België, 1989-1999*. Brussel: Steunpunt demografie, V.U.B. (Steunpunt Demografie Working Paper 2000-7) (<http://www.vub.ac.be/SOCO/demo/papersonline/SD2000-7.pdf>).
- FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. Dienst Demografie. 2004. *Bevolking en huishouden. Totale en Belgische bevolking op 1.1.2004*. Brussel: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie.
- Lesthaeghe, R. 2001. *Postponement and Recuperation: Recent Fertility Trends and Forecasts in Six Western European Countries*. Brussels: Interface Demography. (IPD-WP 2001-1)
- Lesthaeghe, R. & P. Willems. 1999. "Is low fertility a temporary phenomenon in the European Union?," *Population and Development Review* 25(2): 211-228.
- Neels, K. (2006). *Reproductive Strategies in Belgian Fertility, 1930-199* Brussel/Den Haag: CBGS/NIDI. (NIDI-CBGS Publications 38)
- NIS. 2003. *Bevolkingsstatistieken. Geboorten in 1997*. Brussel: Ministerie van Economische Zaken, NIS.
- Schoenmaeckers, R. 2003. *Schets van de vruchtbaarheid in Vlaanderen, 1996-2002*. Brussel: CBGS. (Uit het onderzoek, <http://www.cbgs.be/>).
- Sobotka, T. 2004. *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Groningen/Amsterdam: Rijksuniversiteit Groningen/Dutch University Press.
- Van Bavel, J. 2006. *Inleiding tot de sociale demografie*. Brussel: VUB Uitgaven.
- Van Bavel, Jan & Vicky Bastiaenssen. 2006. *De evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest tussen 2001 en 2005*. Brussel: Interface Demography, VUB. (ID Working Paper 2006-1). Te downloaden op volgend adres: <http://www.vub.ac.be/SOCO/demo/papersonline/IDWP2006-1.pdf>
- Willems, P. 1991. "Demografisch overzicht België: 1950-199" Pp. 1-67 in *Bevolking en Beleid*, CBGS. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/CBGS.
- Willems, P. 2002. "Geboorte en sterfte in het Vlaams Gewest." *Gezondheidsindicatoren 2000*, Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Gezondheidszorg.
-